

»devojke, kot na majolikah bi bili rožni cveti«, kjer »se bratje objemajo v snu in delu na lepšo bodočnost belega rodu«, kjer »življenje je resnosti izobilje«. In »Dom« se vzpenja vsebinsko vedno višje, kakor se dvigajo belokranjski domovi sami, in pogleda zadnjemu žarku v oči na najvišji točki pesnitve: »za mano sanja zora mladih dni — vodnica delu je domovja čast«. »Sonata o življenju« je fanfara dela in slave; ukaz srcu in lastni volji in pobuda bratom: »miruj od hrepenenja mi, srce, izlij se v voljo, da rodi se moč«, »junak si, sin trpljenja, in gospod, ako ti lastna moč nasilje zmane!« Aforizmov sto je, ki gredo mimo tebe; vsi so težke resnice, tvoji znanci, pa se jih šele tu res zaveš.

Vojni letnik »Ljubljanskega Zvona« pa nas je presenetil s »Sonato o domovini«, s pesnitvijo, ki je za »Dumo«, dejal bi, najbolj izčrpna. Ne dosega sicer le-te v čuvstvenosti in zgradbi — zakaj Slovenci ne dobimo bržčas v pozna desetletja enake epopeje — vendar je i ta polna vere, lepote in zanosa. Da je vzrasla v prvih vojnih letih, sonata le ozarja, zakaj pesnik sam pravi, da je namenjena masi, vsakomur, tudi vojakom v bojni črti. Danes se nam vidi znabiti ta želja anahronistična; če pa pomislimo, koliko je v zadnjih vojnih letih tiskano zaledje vplivalo na srca in misli v strelskih jarkih, potem moremo razumeti i to pesnikovo hrepenenje. V magistratu udarjajo vodilni stihni sonate; misli in slike se vrste, in domovina se vzbuja... prerok jo budi v navdušenimi krilatnicami ter ji obljublja »da očičšen krivd, služil vsak ji bo v kreposti«.

Plodovit, kakor na drugih poljih, je bil Gangl i na pesniškem. Njegove zbirke so: »Pisanice« (pesmi za mladino). — »Iz luči in teme« (zbirka pesmi). — »Moje obzorje« (zbirka pesmi). — »Pesmi«. (Knjižnica za mladino, Gorica XXV., str. 147—168). — »Dom«. (12 sonetov) »Lj. Zvon« 1905, 1—3, 65—67. — Sonata pod križem (pesmi). »Slovan« III., 146—7. — Sonata o življenju (pesmi) »Lj. Zvon« 1911, 12—17. — Sonata o domovini (13 pesmi) »Lj. Zvon« 1915., 549—554. — Svoji (2 soneta) »Lj. Zvon« 1916, 481—2. — Nebroj njegovih pesnitev leži v »Zvončku«, »Dom in Svetu«, »Zvonu«, »Slovanu«, »Vrtcu« in po raznih drugih listih in spisih.

Pesniška tvorna sila Ganglova ni ugasnila z leti. Nasprotno, od prve zbirke do »Mojega obzorja« je motivno i stilistično napredoval; najvišje se je pa povspel brezdvomno v »Sonati o domovini«.

V mladinskem pesništvu se je razvil in uveljavil v polni meri ter dosegel odlično mesto.

Mogoče so mu slovstveni esteti šteli kot pesniku v zlo, da pregovorniško izraza tuptam mehko in rajanje svojih ljričnih motivov in misli.

»Sonata o domovini« sama že, je sredi cvetočega simbolizma znak in priča Ganglove trajne pesniške vrednote.

Tone Gaspari.

Zdravo šolstvo je vsakemu narodu največji dobrotnik.

E. G.

Dramatik, kritik, est.

Kar je Gangl v poeziji in prozi, to je tudi v dramati — arbirer elegantiarum. On išče resnico, lepoto in dobroto, temeljne principe umetnosti. Njegov jezik je bogat, pester, ima ga popolnoma v oblasti.

Prvi početki njegove dramatike so zgodnji. Za Ciril-Metodovo družbo je spisal »Materine sanje«, dramatično sliko v 11 prizorih, ki se je predstavljala 14. in 15. novembra 1896 pri koncertu Glasb. Matic. — Dramatizacija Krsta pri Savici leži v arhivu Dramatičnega društva. Vprizorjena je bila na ljubljanskem odru ob 100letnici Prešernovega rojstva.

Prvo njegovo večje dramatično delo je »Sin«. Rodbinska drama. Slovanska knjižnica snop. 91—93. Drugi natis v Učiteljski tiskarni 1923. Decembra 1898 je prišel prvič na ljubljanski oder, od takrat so ga igrali širom slovenske domovine tako pogosto kot nobene druge izvirne drame slovenske. Preveden je tudi na češko in hrvatsko. Kritika 20. decembra 1898 ga imenuje »prelepo delo dramatsko, polno poezije in zanosa...«, najboljšo izvirno dramo slovensko... igrala se je z najlepšim uspehom, še nikdar v tekoči sezoni ni odmevalo naše gledališče toli viharno radi navdušenega plo-

skanja in klicanja, kakor pri včerajšnji premieri.«

Druga njegova dramatska dela so:

»Sad greha«. — Slovanska knjižnica 102—4. Vprizorjena v Ameriki v Čikagi. — »Dolina solz« in »Singa«, izšlo v Ljubljani v Učiteljski tiskarni. — V rokopisu se še nahajajo: Katka Poljakova (trodejanka), Dva svetova, Dedščina in Trpini.

Za slovenski oder je prevedel Egmonta in več drugih dram, nadalje opere: Prenosišče v Granadi, Afričanka, Puščavnikov zvonček itd.

Tu moramo še omeniti prolog v verzih Ob 1000. slovenski gledališki predstavi, ki ga je govoril režiser g. Rudolf Inemann dne 13. svečana 1900.

V letih 1898.—1900. je bil Gangl stalni gledališki kritik za »Slovenski Narod«, kjer je priobčeval kraje in daljše kritike skoro v vsaki številki pod šifro —a— in —a—l. Zajedno je bil tudi kritik za koncerte Glasbene Matic. V istih letih je pisal članke o slovenskem gledališču v tržaški »Edinosti«.

Končno ne smemo pozabiti Ganglovega sodelovanja pri Slovenskem umetniškem društvu, kjer je bil nekaj časa tajnik. (Tajniško poročilo, »Slov. Narod« 1900, št. 213). — Za otvoritev l. slov. umetniške razstave dne 15. septembra 1900 v Ljubljani je zložil Gangl prolog Naš dan je tu!..., objavljen v »Slov. Narodu« 1900, št. 212.

Rudolf Dostal.

Šola daje mladini glavo in srce, svet ji da spoznanje.

E. G.

Organizator slovenskega in jugoslovanskega učiteljstva.

Z velikim navdušenjem, z neumorno delavnostjo in lepimi uspehi deluje Gangl na polju naše stanovske organizacije od onega časa, ko je kot mlad učitelj zapustil ljubljansko učiteljsko, pa do današnjih dni. Pri vseh strokovnih, gospodarskih učiteljskih društvih in zadrugah, ki so se ustanovile med slovenskim učiteljstvom v zadnjih tridesetih letih, je Gangl sodeloval dejansko in z vplivno svojo besedo.

Če hočemo prav ceniti Ganglove zasluge za našo organizacijo, moramo poseči nazaj v dobo, ko smo zdihovali in trpeli v avstrijskem suženjstvu in v polupretekli čas Šusteršič-Lampetove pesti.

V spominskem spisu »Petindvajsetletnica Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev« sem napisal te-le besede: »Novi državni šolski zakon z dne 14. maja 1869 je ustvaril naš stan, a dal mu je pre malo življenske moči v duševnem in gmotnem oziru. Zato je moralo učiteljstvo samo izpopolnjevati in razširati svojo strokovno izobrazbo, če je hotelo vestno vršiti svoje važno in težko zvanje. Da si izboljša vsaj za silo svoje materialno stanje, je moralo zastaviti vse svoje sile. Kar posamezniki niso mogli doseči, so izkušali uresničiti s skupnim delom, s skupnimi napor. To stremenje je privedlo učiteljstvo do snovanja »učiteljskih društev«. Vidi se mi, da so bile slične besede, ki sem jih jaz napisal šele leta 1913., Ganglu takoj v začetku, ko je stopil v naše vrste, delavni program na našem organizatoričnem polju.

Pri bivši Zavezi je prvi pot nastopil na VII. glavni skupščini v Novem mestu dne 5. septembra 1895. leta. Ni imel takrat kakega uradnega poročila, a imel je pri skupnem obedu krasen govor, poln navdušenja in mladeniškega ognja. V lepih besedah je razvijal program našemu delu v najbližji bodočnosti pri takrat še pomanjkljivi strokovni organizaciji. Z živo besedo je bodril vse navzoče mlade in stare tovariše k skupnemu delu. Že takrat ob prvem nastopu v naši osrednji organizaciji smo spoznali v Ganglu izborni moč, ki bo v čast in korist učiteljstvu in narodnemu šolstvu. Od novomeške glavne skupščine dalje smo ga videli na vsakem Zavezinem zborovanju. Večinoma je nastopil kot poročevalec in razpravljaval temeljito in zanimivo o najnovejših vprašanjih iste dobe.

Po enoletnem službovanju v Budanjah v Vipavski dolini je bil imenovan za začasnega učitelja na I. mestni deški osnovni šoli v Ljubljani. Tu je našel več stanovskih tovarišev, ki so marljivo izpopolnjevali našo organizacijo. Tem se je pridružil Gangl in jim je bil v veliko oporo pri njihovem delu.

Leta 1898. je bil izvoljen v upravni odbor Zaveze. Tu je našel pravo torišče

za svoje delovanje. S posebno vnetostjo je zavzemal za to, da se spopolni pomanjkljiva organizacija na bivšem Kranjskem. Takrat še ni imelo svojega društva ljubljansko učiteljstvo in učiteljstvo velikega šolskega okraja ljubljanske okolice. Bili so po večini včlanjeni v »Slovenskem učiteljskem društvu v Ljubljani«.

To društvo pa ni imelo nič več pravega smotra, odkar so imeli vsi šolski okraji, razven prej imenovanih dveh, svoja okrajna učiteljska društva. Treba je bilo torej, da se ustanovi »Ljubljansko učiteljsko društvo« in »Učiteljsko društvo za okraj ljubljanska okolica«. Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani pa se je preosnovalo v nekako Zavezo z imenom »Deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani«, v katerem so bila včlanjena vsa okrajna učiteljska društva na bivšem Kranjskem. Slično se je pozneje ustanovila »Zveza slovenskih učiteljev in učiteljic na Štajerskem« s 16 okrajnimi učiteljskimi društvi. Ti Zvezi sta zastopali interese učiteljstva v Ljubljani oziroma v Gradcu.

Na Ganglovo iniciativo je upravni odbor Zaveze storil še drug važen korak. Upravni odbor Zaveze je z veliko vnetostjo deloval na to, da bi pritegnil k Zavezi tudi dalmatinsko učiteljstvo. Zategadelj je nasvetoval delegaciji, da se spremeni naslov »Zaveze slovenskih učiteljskih društev« v »Zvezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev«. Označiti je tudi hotel s to spremembo, da v Zavezi ni samo slovensko, temveč tudi istrsko-hrvatsko učiteljstvo. »Avstrijskih« smo prideljali, ker bi nam sicer vlada ne bila potrdila pravil. To spremembo pravil je odobrila Zavezina delegacija na XI. glavni skupščini v Gorici. Tako smo dovedli za tiste čase našo organizacijo do vrhunca.

Gangl je sprevidel, da nobena organizacija ne more uspešno prosperovati, če nima glasila, v katerem bi zagovarjala in širila svoje nazore in ideje. Zato je njegova zasluga, da je imela bivša Zaveza in ima sedanje UJU, poverjeništvu ljubljana glasilo, v katerem neustrašeno zagovarja svoje nazore, fiksira svoje stališče in se poteguje za učiteljske interese. »Učiteljskega Tovariša« je prevzela Zaveza v svojo last leta 1900. Gangla zasluga je, da se je list razširil, da je postal iz štirinajstrednevnik tednik.

Gangl je deloval vedno za slogo med učiteljstvom. Zato je s paznim očesom sledil vsakemu novemu pojavu v organizaciji, vsakemu nesporazumljenju in separatizmu, ki bi pretil podreti lepo slogo in vzajemno delovanje skupnega slovenskega učiteljstva. Ko se je v l. 1910. pojavilo med slovenskim učiteljstvom na Štajerskem in Zavezo nekako nespozi-zumljenje, nekaj separatizem, je posegel Gangl vmes s svojo prepričevalno besedo ter dosegel na seji upravnega odbora dne 28. decembra 1910, da se je v kali zatrl ta nevarni pojav in preprečil nadaljni razdor.

Z neizprosno doslednostjo je deloval Gangl na to, da se je program, ki je bil načrtan v pravilih naše organizacije, tudi vestno izvrševal. V svojem velezanimivem poročilu »Naše stališče« na XIV. glavni skupščini Zaveze v Trstu l. 1912. je z živo besedo polagal učiteljstvu na srce, naj deluje z vsemi pripustnimi sredstvi proti širjanju klerikalnega, ugledu šolstva in učiteljstvu škodljivega časopisja ter naj se prizadeva, da se širi med ljudstvom o šoli in učiteljstvu prijazno pismočasopisje; dalje je priporočal, da naj stopi Zaveza v stik z ostalimi avstrijskimi učiteljskimi zvezami glede korakov, ki jih je storiti vsemu avstrijskemu učiteljstvu skupno v dosegu končne pravilne ureditve učiteljskih prejemkov. Slednjič je načel v tem svojem govoru vprašanje o ustanovitvi hranilnega in posojilnega društva za avstrijsko jugoslovansko učiteljstvo. Na XV. glavni skupščini Zaveze v Brežicah l. 1903. je priporočal Zavezi, da naj deluje na to, da se dobi za vsako, v njej po učiteljskih društvi zastopano kronovino pravnega strokovnjaka kot zastopnika zakonito utemeljenih pravic. Na XX. glavni skupščini Zaveze v Gorici l. 1908. je govoril Gangl o temi »Šola in kmetijsko vprašanje«. Na njegov predlog se je izreklo slovensko učiteljstvo za osemletno šolsko dolžnost brez vseh olajšav ter za reformo ljudskega šolstva v smislu potreb in koristi kmetijskega in delavskega stanu; obenem se pošlje poziv deželnim in državnim poslancem, da uvažujejo Zavezine sklepe in jih skušajo udeležiti. Na delegacijski seji XXI. glavne skupščine Zaveze v Mariboru je stavil Gangl ta-le nujni predlog: Delegacija Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev protestira najodločnejše proti persekuciji kranjskega učiteljstva, izreka discipliniranim tovarišem svoje najiskrenejše simpatije, pozivlja učiteljstvo, naj s čistim svojim značajem ustvarja odpor vsaki korupciji, dokler se ob njem sama ne ubije, slednjič apelira na v to poklicane korporacije, naj branijo učiteljstvo ter čuvajo moralni in materialni položaj. Na XXII. glavni skupščini Zaveze v Novem mestu l. 1910. je zahteval Gangl s svojim nujnim predlogom odpravo utrakvističnih šol, zahteval uvedbo slovenskega občevalnega jezika za vse šolske zadeve v slovenskih okrajih, protestiral proti odloku, da bi se na uradnih konferencah ne smelo razpravljati o stanovskih razmerah, obsojal in obžaloval nekonsekventno postopanje pri oddaji učiteljskih služb, protestiral proti zlorabi discipliniranj in premeščanj iz službenih ozirov ter predlaga končno, da se na podlagi vsega, kar se zadnji čas dogaja in se ne strinja z zakonitimi določili, sestavi spomenica, ki se doloži naučnemu ministrstvu ter se objavi javnosti. Na isti skupščini je govoril Gangl o predmetu: § 1. državnega šolskega zakona. Ta epohalni govor je dala Zaveza natisniti v brošuri in ga v 10.000 izvodih razširila med slovenskim ljudstvom.

Pri skupnih nastopih avstrijskih učiteljskih zvez za regulacijo učiteljskih plač, ki so se vršili na Dunaju v dneh 18. februarja in 1. in 2. novembra 1899, 11. decembra 1906, 2. maja, 2. in 19. novembra 1907 in 23., 24. in 25. aprila 1912, je našo Zavezo zastopal z ognjevito besedo deloma Gangl, deloma predsednik Zaveze.

Iz vseh teh navedenih kratkih podatkov je razvidno, da Gangl ni bil samo soustanovitelj naše strokovne organizacije, temveč tudi najmarljivejši in najvztrajnejši izvrševatelj njenega programa.

Gangl ni bil samo organizator slovenskega učiteljstva, temveč ima velike zasluge za organizacijo jugoslovanskega učiteljstva. Slavnosti odkritja Prešernovega spomenika v Ljubljani se je udeležil vrli srbski učitelj Jovo P. Jovanović, šolski upravitelj in urednik lista »Prosveta« v Kargujevcu. Ob tej priliki se je seznanil z nekaterimi slovenskimi učitelji. Razgovarjali so se z njim in razpravljali o tem, kako in kaj bi se storilo v prilog medsebojnemu spoznavanju in zbliznanju vsega jugoslovanskega učiteljstva. Ko se je vrnil Jovo v domovino, je napisal v svojem listu lep članek: »Jedna misao in jedan predlog«, kjer se zavzema za to, da bi pričelo jugoslovansko učiteljstvo vsako leto prirejati obče jugoslovanske skupščine in šolske razstave. Naša Zaveza je šla pa dalje. Skušala je ustanoviti »Jugoslovansko učiteljsko zvezo«. V to se je ponudila prilika, ko je praznovalo dne 17. do 22. avgusta 1906 v Beogradu »Učiteljsko udruženje« 25letnico svojega obstanka in se je obenem vršil I. kongres srbskega učiteljstva. Naša Zaveza je poslala na ta kongres tovariše: Milivoja Berberovića, Eng. Gangla, L. Jelenca in Ivana Šego. Ti tovariši so bili obenem pripravljalni odbor za snovanje »Jugoslovanske učiteljske zveze«. Povabili so vse zveze jugoslovanskega učiteljstva, da izvolijo delegate, ki se udeležijo sestanka, ki se je vršil dne 29. avgusta 1906. Tu se je izvolil pripravljalni odbor, sestavljen je pravila in jih razposlal vsem jugoslovanskim učiteljskim zvezam s pozivom, naj se izzarajo o njih. Savez, Hrvat. učit. društva je odgovoril z dopisom z dne 20. februarja 1907 sledeče: Središnji ovaj odbor drži da se Savez učit. društava jugoslovanskih zemalja ne može ustanoviti pravilima, budući da bi ta pravila morala steći odobrenje svih vlasti jugoslovanskih zemalja, što je gotovo nemoguće provesti. Ustanovitev jugoslovanske učiteljske zveze se nam takrat ni posrečila.

Zavezino učiteljstvo je hrepenelo, da bi združilo vse avstrijsko slovensko učiteljstvo v mogočno falango, da bi se bolj in bolj spoznavalo in zblizevalo in potem z združenimi močmi pospeševalo kulturno napredovanje in jačenje. Zato je stavil tovariš Ivan Šega na glavni skupščini Zaveze v Trstu leta 1902. in ponovil v Šoštanj leta 1906. ta-le predlog: Delegacija Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev izbere odsek štirih članov, ki naj ukrene vse potrebno, da se čimprej ustanovi Zveza slovenskega učiteljstva v Avstriji. Odsek se je obrnil na vse avstrijske slovenske učiteljske organizacije in dobil od vseh pritrjevalne odgovore. Ustanovni občni zbor se je vršil ob času kongresa vseslovenskega učiteljstva v Pragi dne 12. avgusta 1912. Zasnovoval se je veličastno društvo, ki je reprezentiralo mogočno armado 20.000 pionirjev ljudske prosvete. V odbor je bil izvoljen naš jubilar Gangl, ki je uspešno zastopal slovensko učiteljstvo v tej mo-